

Pengevirke

TEMA: BIODIVERSITET

Kampen om pladsen

Hvordan får vi plads til både energi, landbrug og vild natur i Danmark?

© Side 06-10

TEMA: BIODIVERSITET

En kærlighedsmission for naturen

De har fotograferet verdens sidste vilde steder. Nu vil de beskytte naturen.

© Side 16-21

TEMA: BIODIVERSITET

Liv i haven

Sådan bliver din have til et paradys for insekter, planter og sommerfugle.

© Side 12-13

Hjælp naturen

Naturen har uendelig værdi. Vi mennesker er en del af naturen. Vi lever af de goder, den giver os, og vi bliver glade og finder ro, når vi færdes i den. Naturen er også helt afgørende for en stærk og sund økonomi. **Kan man sætte en pris på lærkesang? S. 22-23.**

Men naturen er presset. Arterne uddør i et tempo, der er unaturligt højt, og som får forskerne til at slå alarm. Vi befinder os i en natur- og biodiversitetskriser, og det er menneskets aktiviteter, der forårsager den. **Naturen er under pres, s. 4-5.**

Vi er nødt til at værne langt mere om klodens mangfoldige liv, både på land og i de store have. Ved det internationale biodiversitetstopmøde i december 2022 blev verdens ledere enige om et mål for verdens natur: 30 procent skal være beskyttet i 2030. Det er et vigtigt mål, og naturligvis er det mindst lige så vigtigt, at alle landene nu leverer deres bidrag til at opfylde det.

Løsningerne handler i stor stil om at give naturen plads. **Kampen om Frejas sal, s. 6-10.** I hele verden skrumper den vilde natur ind. Men der findes gode eksempler på, at man kan vende den negative udvikling ved at genskabe dyrenes oprindelige levesteder. **De har fotograferet vilde dyr i hele verden. Nu vil de lære os at elske naturen, s. 16-21.**

Forskere estimerer, at **1 mio. arter er i fare for at uddø** på verdensplan. **20-30% af alle arter risikerer at uddø inden for 50 år.** Af de 147.500 arter, der er vurderet på verdensplan, er **mere end 41.000 arter klassificeret som udryddelsestruede.**

Pengevirke

Udgivet: April 2023 | ISSN: 1399-7734 | Online ISSN: 1901-2020 | Udgives af: Merkur Andelskasse

Redaktion: Liva Molin, lm@merkur.dk [ansvarshavende] | Layout: Tobias Frost, studiofrost.dk

Forside: Helle og Uri Løvevild Golman | Tryk: KLS PurePrint A/S | Oplag: 16.100 | Udkommer: To gange om året

Holdninger og synspunkter, der kommer til udtryk i de enkelte artikler og indlæg, er de pågældende forfattere og kilder selv ansvarlige for. De er således ikke nødvendigvis udtryk for redaktionens eller Merkurs synspunkter.

Klimapåvirkning: Dette magasin er Cradle to Cradle- og FSC-certificeret.

Det betyder, at det er produceret CO2-neutralt ved hjælp af 100 procent vindenergi og trykt udelukkende ved brug af cirkulære og komposterbare materialer – til glæde for vores alles sundhed og natur. Magasinet bortskaffes til genanvendelse som papir.

I Danmark fylder vores landbrug omkring 60 procent af det samlede areal og beskyttet natur kun 2,3 procent. Der er brug for, at vi gentænker, hvordan vi bruger vores arealer bedst, for der er meget vi skal bruge pladsen til: vild natur, grøn energi, landbrug, der producerer fødevarer osv. **Danmark trænger til endnu en jordreform, s. 30-33.**

I Merkur ser vi et stort potentiale i, at landbruget i højere grad kan omstille sig til en mere plantebaseret produktion, som optager mindre plads. Vi har et rigtig godt samarbejde med alle vores økologiske landbrugskunder, som vi oplever er meget optagede af den grønne omstilling. F.eks. er det et ønske hos mange kvæg- og mælkeproducenter at supplere med mere planteavl. Den udvikling understøtter vi helhjertet. **Hvad gør Merkur for biodiversiteten? s. 14-15.**

Du kan også selv være med til at give naturen en håndsrækning ved at indrette din have på nye måder. **Hjælp naturen og få en have, der summer af liv, s. 12-13.** Vi kan alle hjælpe naturen, hvis vi vil, men det kræver en klar prioritering. Heldigvis er der steder, hvor det går i den rigtige retning, fordi naturen får førstehånd, og de sjældne arter kan finde deres levesteder. Dermed bremser vi tabet af biodiversitet, som er så vigtig for de økosystemer, som vores store, vidunderlige planet består af. **Vi kan få mere biodiversitet – hvis vi vil, s. 26-27.**

God læselyst!

Charlotte Skovgaard,
Adm. dir., Merkur Andelskasse

MINDST 389
ARTER ER FORSVUNDET
FRA DEN DANSKE NATUR
DE SIDSTE GODT 500 ÅR

– følg med ved foden af hver side.
Det samlede antal uddøde arter kender vi dog ikke, for det er kun ca. en tredjedel af alle arter, der er vurderet, ifølge Den danske Rødliste 2019.

ABRO-
THALLUS
BERTIANUS
LAVPARASITISKE
SVAMPE

ACAROSPORA
GALLICA
LAVER

ACLYPEA
UNDATA
BILLER

MUDDERKLIRE
FUGLE

AEGO-
MORPHUS
CLAVIPES
TRÆBUKKE

STOR
BISPETÆGE
NÆRMUNDEDE

HOLME-
GÅRDS
DAMVAND-
KÅLV
VANDKALVE,
VANDTRÆDEGERE,
HVIKVLERE OG
KLOBILLER

HVIDLIG
FÅREPØRE-
SVAMP
SVAMPE

SKÆG-
LAVBARK-
MALER
NATSOMMERFUGLE

KANTET
LØG
KARPLANTER

ALTENIA
SCRIPTELLA
NATSOMMERFUGLE

DEN STØRSTE TRUSSEL ER PLADSMANGEL

Den altoverskyggende årsag til biodiversitetskrisen er mangel på plads.

Arterne mister deres levesteder, fordi mennesket fylder mere og bruger stadig større arealer til landbrug, skovbrug og andre aktiviteter. Naturen har brug for store, beskyttede, sammenhængende områder af høj kvalitet. Der er også **andre væsentlige faktorer, der påvirker biodiversiteten negativt: Invasive arter, udnyttelse af jordens ressourcer, forurening og klimaforandringer.**¹

DANMARK ER LANGT FRA MÅL

Biodiversitetsrådet har konkluderet, at **biodiversiteten fortsat er under stort pres i Danmark**, og at tabet ikke er stoppet. De indsatser, der allerede er igangsat, vil bidrage positivt, men er utilstrækkelige i forhold til at vende tabet af biodiversitet til fremgang.

2,3%

af Danmarks landareal kan med stor sikkerhed betragtes som beskyttet. 5,3% kræver en nøjere vurdering.²

0%

opfylder med sikkerhed kravene til strengt beskyttet natur, men op mod 2,3% kan potentielt komme i betragtning.²

12%

af Danmarks havareal kan betragtes som beskyttet. Heraf kan 4,1% betragtes som strengt beskyttet.²

NATUR- OG KLIMAKAMP

Klimakrisen har ikke hidtil været den største årsag til tabet af biodiversitet. Men det kan den blive i de kommende årtier, hvis ikke det lykkes at begrænse temperaturstigningerne i tråd med Parisaftalen.

Når vi mister økosystemer, forværrer det også klimakrisen, så det er nødvendigt at håndtere de to kriser sammen.⁴ Naturen er en vigtig allieret i klimakampen, og biodiversitet er et nøgleord, når man laver naturbaserede klimaløsninger. De store økosystemer hjælper nemlig til at stabilisere klimaet.⁵

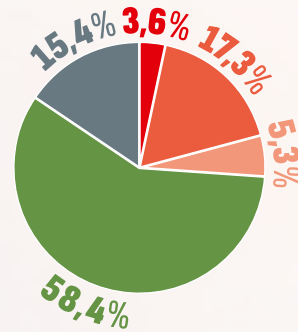
⁵ 'The biomass distribution on Earth', Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America, 2018.

⁶ 'Climate change and ecosystems: threats, opportunities and solutions', The Royal Society, 2020.

⁷ Den Danske Rødliste 2019. Institut for Ecoscience, Aarhus Universitet.

DANSKE ARTER

I den danske natur har vi omkring **37.000 arter**. **10.662 arter er rødlistevurderet**, dvs. at eksperter har vurderet, om de er truet og i hvilken grad.

REGIONALT UDDØDE: Det sidste individ med mulighed for reproduktion er forsvundet fra landet.

TRUDE ARTER: Gælder både kritisk truede (3,6%), truede (6,2%) og sårbare arter (7,5%).

NÆSTEN TRUDE ARTER: Tæt på at opfylde kriterierne for at være truede.

LIVSKRAFTIGE ARTER: I mindre fare for at uddø.

UTILSTRÆKKELIG DATA: Ikke muligt at lave en vurdering.⁷

SÅ MEGET FYLDER DYR OG MENSKER

De vilde pattedyr fylder i dag forsvindende lidt målt i biomasse.⁵

 MENNESKETS HUSDYR: 60%

 MENNESKER: 36%

 VILDE PATTEDYR: 4%

VI KENDER LØSNINGEN!

Den gode nyhed er, at vi ved, hvad løsningen på biodiversitetskrisen er. Vi skal afsætte mere plads, hvor naturen har førsteprioritet og får mulighed for at udfolde naturlige processer i naturlige økosystemer. Uden at give naturen plads, kan vi ikke stoppe tabet af biodiversitet.¹

Verdens ledere indgik i 2022 en historisk aftale om at sikre, at **30% af verdens land- og havareal skal være beskyttet i 2030**.

EU's målsætning, som Danmark er tilsluttet, er endnu mere ambitiøs: Her skal **1/3 af de 30% være såkaldt strengt beskyttet natur**, dvs. at arealerne skal leve op til særlige beskyttelseskriterier.

STOR JORD-MØGBILLE	KRYBENDE SUMPSKÆRM	APLOCNEMUS IMPRESSUS	SKYGGEBARKTÆGE	ARCTOSA ALPIGENA	BJERG-MELBÆRRIS	GUL STAV-SPØRELAV	SMALBLADET KATRINEMOS	SCHJØTTES MULDVARPE-BILLE	AXINOTARSUS PULICARIUS	AXINOTARSUS RUFICOLLIS	ELLE-TENSPØRE-LAV
TORBISTER	KARPLANTER	BILLER	NÆRMUNDEDE	EDDERKOPPER	KARPLANTER	LAVER	MOSSER	BILLER	BILLER	BILLER	LAVER
+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+

Vi bruger snart 140 procent af Danmark

Danmark bliver mindre i fremtiden. Klimaforandringerne vil - uanset hvor dramatiske de bliver - betyde højere vandstande i verdenshavene. De betyder allerede, at der falder mere regn over Danmark, med flere oversvømmelser og vådområder til følge.

Samtidig står vi også overfor en lang række andre kriser, der kræver, at vi finder plads i vores landskab. Vores dyre- og planteliv er voldsomt truet. Hele verden står midt i en biodiversitetskriser. Så det er afgørende, at vi øger mængden af natur i Danmark, noget vi i forvejen har mindre af end stort set alle andre lande i verden.

Men det er ikke kun naturen, der kræver mere plads, det gør også den vedvarende energi, vi gerne vil have mere af. Hvis ikke klimakrisen allerede havde udpenslet det, har krigen i Ukraine gjort det lysende klart, at vi hurtigst muligt skal have omstillet vores energiforsyning væk fra kul, olie og gas.

Problemet er, at vi allerede er løbet tør for plads.

I 2017 udgav Teknologirådet rapporten "Prioritering af Danmarks areal i fremtiden". Indledningen lyder sådan her:

"Læg alle de vedtagne planer og mål for anvendelsen af Danmarks areal sammen. Læg forventningerne om fremtidens udvikling og alle de velmente ønsker om vækst og forbedring af naturen, landskabet og fritidslivet oven i. Til sammen fylder det 130-140 procent af Danmarks areal".

Men er det så blevet bedre i de fem år, der er gået siden rapporten udkom?

"Nej", lyder det knastørt fra Søren Gram, der var projektleder for undersøgelsen i 2017 og som i dag er Senior Projektleder ved Teknologirådet.

Det er faktisk kun blevet værre, forklarer han. Vi har i mellemtiden fået en infrastrukturplan og alt muligt andet, der kræver endnu mere plads.

"Det gør det endnu sværere at få kabalen til at gå op", siger han.

Vi står altså overfor endnu en krise midt i alle kriserne. En kamp om pladsen, der udkæmpes lige nu i hele landet, mellem brede bøge og fra østerstrand til bakke og dal.

For hvordan skal vi få plads til både det Danmark vi kender, og det Danmark vi skal blive til i fremtiden?

Energikrisen kradser mest lige nu

For at forstå udfordringen er det måske en ide at tegne et billede af, hvad Danmark består af i dag.

Over 60 procent af vores areal er i dag dækket af landbrug - langt det meste konventionelt. 15 procent af vores land udgøres af veje, jernbaner, byer og alt muligt andet, vi har bygget. Omkring 25 procent optages af skov, åben natur, søer og vandløb. Men ifølge regeringens uafhængige ekspertgruppe, Biodiversitetsrådet, er det kun 2,3 procent heraf, der er beskyttet natur.

RØD-STÆNGLET
KLIPPEMOS

MOSSER

GRÅ TROLD-
PORESVAMP

SVAMPE

STEPPE-
HUMLE

BIER

FRUGTHUMLE

BIER

KLOKKE-
SNYLTE-
HUMLE

BIER

FELTHUMLE

BIER

BRACHIO-
NYCHA
NUBECULOSA

NATSSOMMERFUGLE

NORDISK
TRÆSAFTS-
VIRREFLUE

SVIRREFLUER

BRYO-
BILIMBIA
HYPNORUM

LAVER

HEDE-
SKRATTE

GRÆSHOPPER

BRYORIA
SUBCANA

LAVER

blevet et trylleord, som løser alt. Men det kan det ikke,” siger han.

Uden politiske prioriteringer kommer det i hans øjne ikke til at fungere i stor skala. Og ikke alting spiller lige godt sammen. Nogle ting må prioriteres og det er i hans øjne ikke så simpelt, som det lyder. Man kan ikke bare fordele kagen mellem to, når der også er andre parter ved bordet.

Naturen skal ikke gå på kompromis

Rasmus Ejrnæs, biolog og seniorforsker ved Aarhus Universitet, deler Søren Grams skepsis. Han mener, det er på tide, at naturen får sin egen del af kagen.

“Det vi er helt enige om fagligt som biologer er, at vil vi standse biodiversitetskrisen, så er reservation af plads til beskyttet natur afgørende,” siger han.

Ideen om at natur og landbrug skal fungere sammen på det samme sted, giver han ikke meget for.

“Du ville jo aldrig finde argumentet om multifunktionel jorddeling i Sydafrika, hvor der er løver og elefanter. Men herhjemme er vi nået så langt ud i udnyttelsen af naturen, at vi har glemt, hvad den vilde natur kan.”

Ifølge Danmarks Naturfredningsforening har økologisk landbrug en positiv indvirkning på biodiversiteten ved markerne. Tysk forskning viser nemlig, at reduceret sprøjtning og lavere intensitet, kan give flere “semi-naturlige” habitater.

Idéen om, at økologisk landbrug kan sameksistere med vild natur er Rasmus Ejrnæs dog ikke meget for. Det der i hans øjne hjælper biodiversiteten mest, er nemlig at skabe store, sammenhængende naturområder.

“Biodiversitetskrisen løses bedst ved, at vi opdager, at det ikke handler om os. Det har intet med os at gøre - derfor er det truet. Og derfor er løsningen at reservere nogle områder, der ikke skal begrundes med, at de giver os noget,” forklarer han.

Men han er til gengæld enig med Janni Birgitte Sørensen i, at den oplagte løsning på landbrugets pladsforbrug er at droppe kødproduktionen.

“Det er super enkelt. Hvis vi skal have plads til natur, skal vi indskrænke vores pladsforbrug - og det klart største arealforbrug går til dyrehold, kvæg, grise, æg osv.,” siger han og fortsætter.

“Der er dog ingen automatik i det her. Hvis man skal gå fra landbrug til natur, er der noget der skal gå op. Frikøbet af jorden er en samfundsinvestering. Den tænker jeg ikke, landbruget bare kan eller skal lægge. De skal have erstatning for ikke at kunne dyrke jorden.”

Rasmus Ejrnæs savner et politisk ønske om mere beskyttet natur. En målsætning for Danmarks arealer de næste 100-150 år, som inddrager parterne og løser problemerne.

“

Det er super enkelt. Hvis vi skal have plads til natur, skal vi indskrænke vores pladsforbrug - og det klart største arealforbrug går til dyrehold, kvæg, grise, æg osv.

Rasmus Ejrnæs,
seniorforsker ved Aarhus Universitet

“Hvis vi skal have mere beskyttet natur, skal der være et politisk ønske om det. Det vil koste noget. Måske kan man give landmændene offentlig støtte til skovrejsning, så de ville omlægge til vild natur. Det bør man kigge på.”

Fra alle kanter efterspørges opdaterede og klare regler for de her ting - noget som en ny jordreform måske kan hjælpe på (læs mere om det på side 30-33).

Landskabsdemokrati og connaissance-metoden

Finn Arler mener, vi skal finde en anden måde at ansue arealfordelingen på. Han mener, det er helt afgørende, at vi også lokalt opgraderer samfundssamtalen om, hvordan vi fordeler og indretter pladsen i fremtiden, hvis vi skal lykkes med det. Han kalder det landskabsdemokrati.

Det er ikke fordi, han er imod, at der bliver prioriteret på nationalt niveau, for somme tider kan det være nødvendigt, når der ikke kan laves lokale kompromiser. Det gælder både med motorveje og biodiversitets-reservater. Men det er vigtigt, at der ikke unødigt bliver truffet beslutninger hen over hovedet på dem, der skal leve med det.

“Vi har en lang række interesser, der skal mødes et sted. Den private ejendoms- og bestemmelsesret udgør selvfølgelig et element i vores demokrati, men demokratiet går nu

CARYOCOLUM JUNCITELLA	HOVED- TUSIND- GYLDEN	CEUTO- RHYNCHUS LARVATUS	CEUTO- RHYNCHUS SYRITES	HVIDLIG KNAPPE- NALS LAV	BRUN- HOVEDET KNAPPE- NALS LAV	VED- KNAPPE- NALS LAV	KOBBERUGLE	FURET FLØJLSØBER	CHLORO- PHANUS VIRIDIS	STRIBET GULDBILLE	CHRYSOTHRIX CHLORINA
NATSSOMMERFUGLE	KARPLANTER	SNUDEBILLE	SNUDEBILLE	LAV	LAV	LAV	NATSSOMMERFUGLE	LØBEBILLE	SNUDEBILLE	BLADBILLE	LAV
+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+

 MERKURS BREVKASSE

Ferietips og investering i biodiversitet

Vil du spørge Merkur om noget? Så skriv til Pengevirkes brevkasse om bæredygtig økonomi. Merkurs ekspertes er klar til at svare på spørgsmål om stort og småt. Skriv til pengevirke@merkur.dk.

✉ Klar til ferien?

Jeg har hørt, at der er nogle ting, man skal være opmærksom på i forhold til økonomi, når man skal på ferie. F.eks. hvilke kort man tager med. Hvad er jeres bedste råd til at holde styr på økonomien, når man skal på sommerferie?

*Venlig hilsen
Irene*

☐ Kære Irene

Når du tager på ferie i udlandet, anbefaler vi, at du både har et VISA/Dankort og et MasterCard kreditkort med. Det er altid godt at have to kort i tilfælde af, at du mister det ene. MasterCard skal du ofte bruge for at leje en bil. Hvis du har brug for et nyt kort til rejsen, så husk at bestille det i god tid. Levering kan tage helt op til en måned.

Hvis du bliver spurgt, om du vil betale i lokal valuta eller danske kroner, så anbefaler vi lokal valuta, da det som oftest er billigst. Du kan med fordel have lidt nødkonter med i form af EUR eller USD, da de er lettest at veksle. Nødkonter er rare at have, hvis dit kort bliver afvist, eller du har nået din forbrugsgrænse. Men tag ikke flere konter med end du skal bruge, da det kan være både svært og dyrt at veksle dem tilbage.

Når du helt generelt skal holde styr på jeres ferieøkonomi, kan det være smart at lægge et budget for turen i forvejen. Undersøg både hvad ting koster på feriestedet, og tag evt. udgangspunkt i jeres omkostninger fra tidligere ferier.

I vores webinar 'Ferieklar med gode kort på hånden' kan du blive klogere på alt fra ferieøkonomi, kort og gebyrer til hvordan du undgår svindel på rejsen. Se det på vores hjemmeside: merkur.dk/ferieklar

Rigtig god ferie!

*Venlig hilsen
Karen Laursen,
Privatkundechef*

✉ Kan man investere i biodiversitet?

Der har været en del fokus på klimavenlige og grønne investeringer. Men hvordan investerer man uden at skade naturen og biodiversiteten? Er der noget bestemt, jeg kan gå efter?

*Venlig hilsen
Jakob*

☐ Kære Jakob

Biodiversitet er et vigtigt parameter i Merkurs investeringsunivers. Du kan måske ikke lige se det ved første øjekast, for vi har ikke en særlig biodiversitetsfond. Men de kriterier, der ligger til grund for vores investeringsfonde er helhedsorienterede og inkluderer både hensyn til biodiversitet, klima, miljø og socialt ansvar. Så når du investerer via Merkur, er der taget hensyn til biodiversitet i den udvælgelse af aktier og obligationer, som vores investeringspartner Triodos Investment Management foretager.

De starter med at sikre sig, at investeringen gør mindst muligt skade på naturen og økosystemerne, og dernæst går de efter investeringer i virksomheder, der ligger inde med gode løsninger. Et godt eksempel er en grøn obligation, som fonden Triodos Euro Bond Impact Fund har investeret i. Kort fortalt er provenuet blevet brugt til at genoprette området ved den tyske flod Emscher, som tidligere blev brugt som åbent kloaksystem. Det ødelagde naturen, men nu er vigtige naturområder blevet genoprettet og flora og fauna er vendt tilbage.

Hvis du vil dykke mere ned i emnet, kan du også lytte til Triodos' podcast *Inside Impact Investing*. Find afsnittet *Karin van Dijk - Investing in biodiversity*.

*Venlig hilsen
Troels Thrane Finnemann,
Formue- og investeringsrådgiver*

Lav en stenbunke

En bunke sten kan være et godt skjulested, og står den solrigt, er den god for blandt andet vilde bier, sommerfugle, padder og krybdyr, der har brug for lidt varme.

Krat og kvas

Sørg for, at der er buske og krat i haven - det giver læ, skjul og føde til havens dyr. En kvasbunke er et godt levested for et væld af smådyr. Her kan pindsvin bo, tudser kan overvinde, fugle som gærdesmutten kan finde insekter osv. I stedet for at køre haveaffald på genbrugspladsen, kan du lægge det i bunker, eller klippe grenene op og bruge dem til at lave mere organiserede kvashegn.

Vand er vigtigt

Fugle, smådyr og insekter har alle brug for vand. Derfor kan du med fordel sætte et fuglebad op, gerne med nogle sten i, der stikker lidt op, så insekter kan sætte sig og slukke deres tørst. Har du mod på at etablere en havedam, vil den tiltrække masser af dyr såsom salamander, frøer, fugle, guldsmede og mange flere.

Blomster fra forår til efterår

Blomster er en fryd for øjet, men også en vigtig fødekilde for sommerfugle, bier og andre insekter. Sørg for, at der er noget, der blomstrer på forskellige tidspunkter - lige fra det tidlige forår og indtil efteråret sætter ind. Vælg hjemmehørende plantearter.

Byg en jordvold

Lav en sydvendt jordvold eller skråning med bare og sandede områder. Her kan jordlevende bier bygge deres redegange. Det er også godt for varmekrævende urter og sommerfugle.

Småt med plads?

Du behøver ikke have en kæmpe have, for at være med. Der kan sagtens leve mange forskellige arter på en lille altan. Her kan du sætte en hjemmehørende busk, så blomsterfrø, lade noget vokse op ad væggen og hænge pletter op. Blomstrende krydderurter er eksempelvis forrygende spisekamre for både sommerfugle og insekter.

Oplev naturen i din have

Når du har fået en have, der summer af liv, så husk at nyde det! Sæt dig ned, lyt til fuglene eller betragt insekterne, der svirrer i blomsterne, og se om ikke du får øje på noget nyt.

Bliv Vild Med Vilje

Tilmeld din have (eller et andet areal, du vil gøre vildt) på vildmedvilje.dk, og bliv en del af en bevægelse for alle, der vil gøre en konkret og lokal forskel for at gøre naturen vildere, rigere og mere mangfoldig.

♥ Vild med Vilje er kunde i Merkur

FOTOS: UNSPLASH.COM OG VILD MED VILJE

DONACIA
BREVITARSIS

BLADBILLER

DRYOPS
NITIDULUS

BILLER

KURV-
GLANSBI

BIER

ELEDONOPRIUS
ARMATUS

BILLER

ASKE-
KÆRNELAV

LAVER

EPHEBE
LANATA

LAVER

EPHEBE
PERSPI-
NULOSA

LAVER

EPIPHLOEA
BYSSINA

LAVER

LYSEGRÅ-
UGLE

NATSOMMERFUGLE

GULBENET
GLANS-
SVIRREFLUE

SVIRREFLUER

TOPLETTET
FÅLKELIBEL

GULDSMEDE

ALPE-
DYNDFLUE

SVIRREFLUER

ovrydning. Produkter af træ og papir skal være FSC-certificeret eller Swanemærket.

 Fiskeri: Merkur låner udelukkende ud til skånsomt kystfiskeri, hvor der ikke bliver brugt trawl eller andre fiskeredskaber, der ødelægger havbunden og skader havets dyr og biodiversitet.

Læs mere på merkur.dk/kriterier

Merkur er med på 'Planterejsen'

Merkur arbejder for at skabe en bedre balance mellem plantebaseret og animalsk produktion i dansk landbrug til gavn for både klima og natur. Størstedelen af de landbrugsafgrøder, som produceres i Danmark, bruges til foder til dyr og den animalske fødevarerproduktion optager derfor en meget stor del af landbrugets areal i Danmark. Hvis vi vil skabe mere plads til naturen, så er der noget andet, der må fylde mindre, og bl.a. derfor er det en god ide at understøtte produktionen af mere plantebaseret mad. Merkur låner ikke udelukkende ud til planteavl, men i de kommende år vil vi gradvist bevæge os i en retning, hvor vores landbrugskunder i højere grad baserer deres forretning på planteavl. Vi har samtidig udvidet vores udlånsrammer for plantebaserede landbrug, hvilket også inkluderer de eksisterende kunder inden for animalsk landbrug, hvis de vælger at få mere planteavl i deres produktion. Projektet kalder vi 'Planterejsen', fordi målet er, at vores landbrugsportefølje i de kommende år bliver mere plantebaseret.

Alle investeringer er screenet for biodiversitet

Som investor spiller du en vigtig rolle i at beskytte klodens biodiversitet, for selvom man måske ikke tænker over det, har investeringer en enten positiv eller negativ påvirkning på naturen og økosystemerne. Når du investerer gennem Merkur, er biodiversitet et af de parametre, som virksomheder bliver screenet ud fra. Merkurs investeringspartner, den hollandske bank Triodos, har udviklet strikse kriterier, som sørger for, at det kun er de bedste virksomheder, der kommer gennem nåleøjet målt på både økonomi og bæredygtighed. Lige som i Merkur er Triodos' syn på bæredygtighed

helhedsorienteret, det vil sige, at de både har fokus på god økonomi, social ansvarlighed, klima, miljø og biodiversitet. Merkurs investeringsunivers består udelukkende af de såkaldt mørkegrønne investeringsfonde, altså den kategori af investeringer med størst fokus på bæredygtighed ifølge EU's regler på området.

Klimakompensation skal også gavne biodiversiteten

Mange virksomheder vælger at købe klimakompensation ved at støtte skovprojekter, og det gør vi også i Merkur - samtidig med at vi nedbringer vores klimaaftryk år for år. Men selvom det er godt for klimaet at plante træer, er det ikke nødvendigvis til gavn for biodiversiteten. Tværtimod kan det optage værdifuld plads, der kunne være brugt til vild natur. Derfor er det vigtigt for os at have biodiversitet med som et parameter, når vi støtter skovprojekter. Over de seneste to år har vi opkøbt 14 hektar degraderet regnskov i Ecuador. Altså regnskov, der er fældet eller udpint, men som får fred til at vokse frem igen. Når skoven kommer tilbage, binder den 70 ton CO₂e årligt. Skoven har vi købt i samarbejde med Dansk Ornitologisk Forenings Klima- og Biodiversitetsfond, der sikrer, at skoven købes i områder, hvor sjældne fuglearter har deres levesteder, og hvor rig biodiversitet igen kan udfolde sig. På den måde gavner projektet både klima og biodiversitet. ■

VORTET STJERNEBOLD	STEJL STJERNEBOLD	TVYSK VISSE	GNORIMO- SCHEMA STRELICIELLA	RØDBUGET BLOMSTER- BUK	FURET SKRIFTLAV	GREGORELLA HUMIDA	MARK- FÅREKYLLING	GYALECTA ERYTHRO- ZONA	FLOTOWS HULFRUGT- LAV	GYALECTA GEOICA
SVAMPE	SVAMPE	KARPLANTER	NATSOMMERFUGLE	TREBUKKE	LAVER	LAVER	GRÆSHOPPER	LAVER	LAVER	LAVER
+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+

Pengevirke

KUNDEHISTORIE

De har fotograferet vilde dyr i hele verden – Nu vil de lære os at elske naturen

16

KALK-
HULFRUGT-
LAV

LAV

ELME-
HULFRUGT-
LAV

LAV

HALECANIA
RALFSII

LAV

KNOPURTVEJBI

BIER

TERNING-
SOMMER-
FUGL

DAGSOMMERFUGLE

RUSTGUL
SANDLOBER

LØBELLER

HEBELOMA
PSEUDOAMA-
RESCENS

SVAMPE

HEPTAGENIA
LONGICAUDA

DOGNFLUER

HEPTAU-
LACUS
TESTU-
DINARIUS

LAV

GRÅ MUS

NATSOMMERFUGLE

BLÅFODET
KORKPIG-
SVAMP

SVAMPE

STRÅ-
MASKEBI

BIER

Helle og Uri Løvevild Golman har fotograferet verdens sidste vilde natur. Med deres billeder af mandrilaber, bjerggorillaer, isbjørne og andre eksotiske dyr, vil de vise verden, hvad det er vi mister, hvis vi ikke passer på naturen. Men efter et overfald på en af deres ekspeditioner har deres arbejde for naturen taget en ny form.

Af Liva Johanne Ehler Molin

HELLE & URI, CANADA
FOTO: THOMAS GERHARDT

”Har du et barn?” Spørger Helle Løvevild Golman og fortsætter, da jeg undrende svarer ja: ”Du er jo villig til at stille dig ud foran en bil for at redde dit barn, fordi du elsker det. Når man elsker noget, er man villig til at beskytte det.”

På samme måde med naturen: ”Når vi ser naturens smukke, vilde dyr i deres oprindelige levesteder, får vi instinktivt lyst til at passe på dem.”

Det er Helle Løvevild Golman overbevist om, og det er med denne overbevisning, at hun og hendes mand Uri Løvevild Golman har rejst jorden rundt for at fotografere den sidste vilde natur, vi har tilbage på kloden. Som de siger:

”Vi tror på, at med kærlighed kan vi ændre alt.”

At det her er en historie om kærlighed står hurtigt klart, da vi besøger de to National Geographic-fotografer og eventyrere Helle og Uri Løvevild Golman i deres lille træhus i Langesø på Sjælland. Kærlighed til naturen, til hinanden og til livet. Få har været tættere på at miste livet end de to, men i dag er deres tilstedeværelse i verden fuld af

energi og kraft. De er på en mission, som ikke kan stoppes.

Der blev ellers sat en brat stopper for deres store livsprojekt, da parret blev udsat for et invaliderende mordforsøg på en af deres rejser i december 2017. Siden da har de ikke længere kunnet rejse jorden rundt, men deres kærlighed til naturen kan ingen tage fra dem. Og derfor har deres arbejde med naturbeskyttelse og -formidling i dag taget en ny form, og de har bl.a. stiftet fonden WILD Nature Foundation.

“

Du er jo villig til at stille dig ud foran en bil for at redde dit barn, fordi du elsker det. Når man elsker noget, er man villig til at beskytte det.

Helle Løvevild Golman

Et løfte til naturen

Solen skinner varmt ind ad de store vinduer, der giver en fornemmelse af, at vi næsten sidder ude blandt skovens træer og fugle. Helle og Uri Løvevild Golman har begge været omgivet af naturen siden de var helt små. Som barn gik Uri rundt og fangede sommerfugle ved et gadekær.

”Hver dag gik jeg forbi et gammelt egetræ, som jeg lovede at passe på, når jeg blev stor,” fortæller han.

Det lagde grunden til en livsbane, der har ført ham rundt i hele verden som naturfotograf. For Helle har det altid været den store verden, der trak i hende. Hun er uddannet ranger i Sydafrika, og fik senere job som rejseleder. På en ekspedition i Grønland fik hun en dag til opgave at passe på fotografen Uri. Bevæbnet med kikkert og riffel guidede hun ham rundt til alle de steder, han skulle fotografere, mens hun holdt skarpt udgik med isbjørne og andre farlige dyr.

”Det sagde bare tssssch,” forklarer Helle om den energi, der var imellem dem, da de mødte hinanden. Alligevel

BRED-SKAFET MASKEBI
BIER

SYDLIG MASKEBI
BIER

HYPERA DENOMINANDA
SNØDEBILLET

HYPOCASSIDA SUBFER-RUGINEA
BLADBILLET

HYPOGYMNA VITTATA
LAVER

BÆK-HULSKIVELAV
LAVER

SKARP-TANDET BARKBILLE
SNØDEBILLET

ISOGENUS NUBECULA
SLØRVIINGER

KJER-BRAND-BÆGER
KARPLANTER

KALCH-BRENNE-RIELLA CYANESCENS
LAVPARASITISKE SVAMPE

LACON LEPIDOPTERUS
BILLET

GULMÆLKET MÆLKEHAT
SVAMPE

hed. Deres fælles mantra og undertitlen på deres bog er meget sigende: "What you love, you will protect".

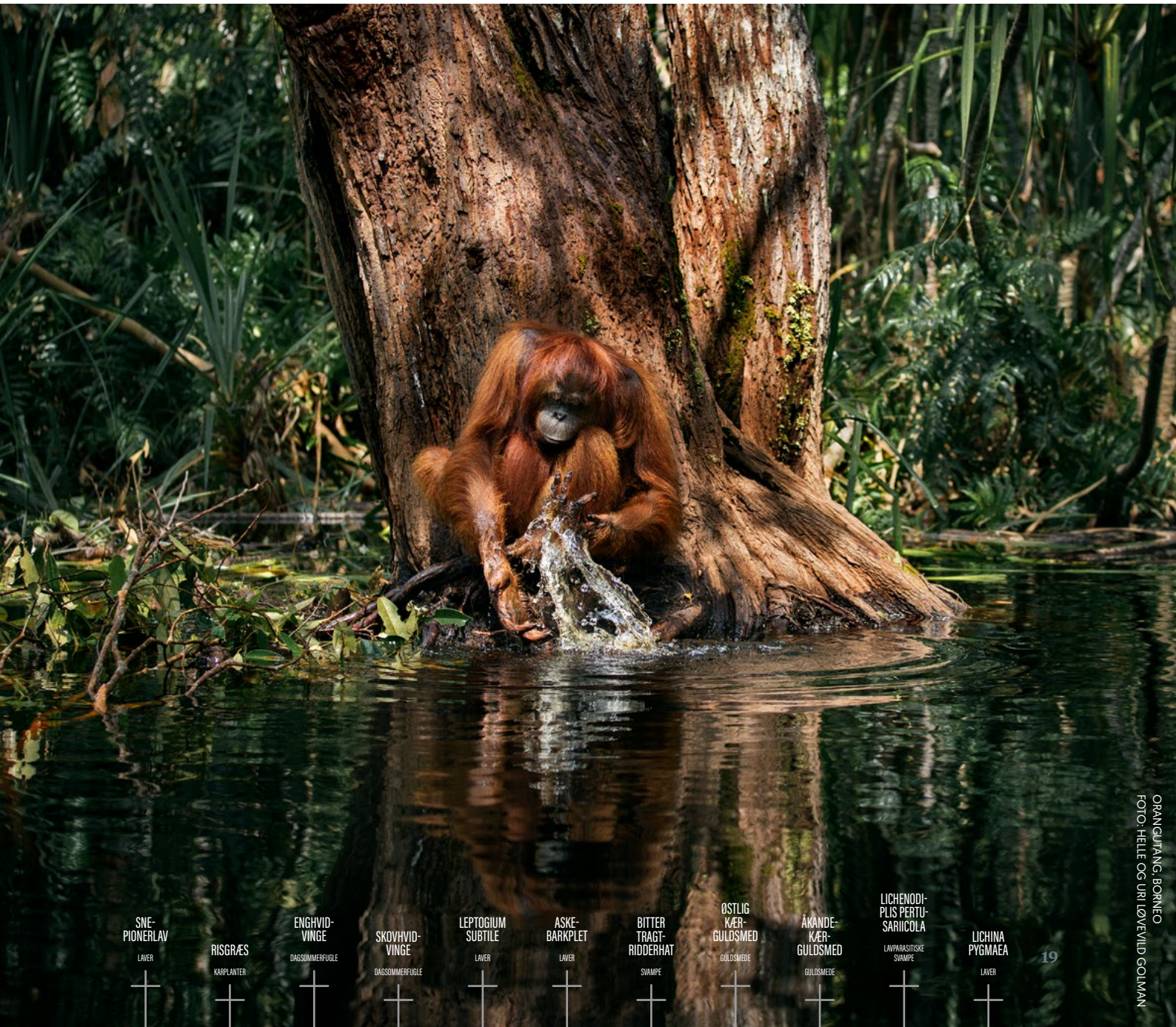
Et af dyrene fra deres ekspeditioner hænger på væggen i deres stue: et stort fotografi af en hanløve, som fanger blikket med sine ravfarvede øjne. Helle begyndte på en af deres ekspeditioner at kalde Uri for Sharubu - et ord der refererer til løven på swahili. Sidenhen har de taget det fælles navn Løvevild, fordi Helle brølede som en løve, da hun kastede sig ind i kampen for at redde Uri.

Svævede mellem liv og død

På deres sidste ekspedition under arbejdet med WILD-projektet blev de overfaldet og forsøgt myrdet. De var i Gabon i det vestlige Centralafrika, og inden de skulle hjem besøgte de et lokalt kunstmarked – et sted de havde været flere gange før. Der kom en mand op til Uri og trak en kniv, og Uri fik ti knivstik. Helle kastede sig ind i kampen og blev også ramt, men heldigvis fik de kniven fra manden og kom afsted til hospitalet. Herefter udspillede sig en dramatisk periode, hvor Uri Løvevild Golman svævede mellem liv og død. Faktisk var

han død på operationsbordet, men på mirakuløs vis kom han tilbage til livet. I dag sidder han i kørestol, hans stemme er påvirket og mobiliteten udfordret. Derfor har han ikke kunnet vende tilbage til livet som rejsende fotograf, men mentalt er han heldigvis ikke kommet noget til.

"Det er vigtigt for mig at sige, at jeg kunne sagtens have valgt at have ondt af mig selv, men jeg vil ikke være et offer. Jeg vælger kærlighed til alt og alle og især til livet. Og jeg siger det meget ydmygt, fordi jeg tror, jeg har oplevet noget af det værste, et menneske kan opleve.

SNE-
PIONERLAV
LAVER

RISGRÆS
KARPLANTER

ENGHVID-
VINGE
DAGSOMMERFUGLE

SKOVHVID-
VINGE
DAGSOMMERFUGLE

LEPTOGIUM
SUBTILE
LAVER

ASKE-
BARKPLET
LAVER

BITTER
TRAGT-
RIDDERHAT
SVAMPE

ØSTLIG
KÆR-
GULDSMED
GULDSMEDE

ÅKANDE-
KÆR-
GULDSMED
GULDSMEDE

LICHENODI-
PLIS PERTU-
SARIICOLA
LAVPARASITISKE
SVAMPE

LICHINA
PYGMAEA
LAVER

“

Biodiversiteten er verdens skatkammer. Alt simpelthen. Hvis vi tager én lille art ud, så rykker det på hele naturens livscyklus.

Helle Løvevild Golman

”Skoven er blevet opdelt i små lommer, så den ikke hænger sammen mere, og det er ikke godt for dyrene, for så kan de ikke flytte sig fra a til b,” forklarer Helle Løvevild Golman. Derfor er planen nu at føre de åbne marker tilbage til oprindelig skov for at give mere plads til, at naturen kan udfolde sig. Fonden samarbejder både med Colombias offentlige miljøorganisation og lokale biologer, og de håber med tiden at kunne udvide med endnu flere hektar.

Irene Greve fortæller begejstret om de mange arter, der lever i området. Bjergtapir, brillebjørn, en lille hjorteart, næsebjørn og en halvbjørn ved navn olinguito, som først blev opdaget i 80'erne.

”En af mine favoritter, det er sådan nogle kæmpe regnorme, de ligner små slanger,” fortæller hun, og understreger, at fonden også vil stille sine faciliteter til rådighed for forskere, fordi tågeskovens enorme biodiversitet stadig er forholdsvis uudforsket.

Et af de mest sjældne dyr i området er papegøjen, den lille indigo dværgamazon. Der er kun omkring 200 individer tilbage i verden. Den finder sin føde og yngler i træer, så det er vigtigt at genplante træer, hvis man vil øge bestanden, forklarer Helle Løvevild Golman.

Hvorfor er det vigtigt at passe på sådan en lille papegøje?

”Hvis vi mister en enkelt dyreart, er det et tegn på, at vi mennesker også er klar til at miste os selv,” siger Uri Løvevild Golman og Helle supplerer:

”Biodiversiteten er verdens skatkammer. Det er alt fra græsstrå til fugle, elefanter, svampe og regnorme, mikrober i jorden og det lav, der vokser på stenene. Alt simpelthen. Hvis vi tager én lille art ud, så rykker det på hele naturens livscyklus.” ■

♥ WILD Nature Foundation er kunde i Merkur.

FONDENS OMRÅDE I COLOMBIA
FOTO: HELLE OG URI LØVEVILD GOLMAN

Wild Nature Foundation

- Stiftet i 2019 for at beskytte verdens vilde natur og dyr.
- Modtager donationer og sælger bl.a. folkeaktier på fondens hjemmeside: www.wildnf.org
- Opkøbte i 2022 et landområde i Colombia, hvor de genskaber og 'rewilder' oprindelig skov.

KLINKET
VIKKEUGLE
NATSOMMERFUGLE

KANTSPØRET
GRABLAD
SVAMPE

URFUGL
FUGLE

SPANSK
FLUE
BILLER

BRUN
SKÆLLAV
LAVER

LANG-
BØRSTET
MEESIA
MOSSER

TREERADET
MEESIA
MOSSER

OLIVENBRUN
SKÆLLAV
LAVER

NØRDLIG
SKÆLLAV
LAVER

PRAGT-
SØRGEBI
BIER

MERIS-
MATIUM
DEMINUTUM
LAVER

HESTETUNGE
KARPLANTER

hvor mange for tidlige dødsfald, sygdomstilfælde og hospitalsindlæggelser, som luftforurening fører til. Og så har man nogle principper til at omsætte de her helbredseffekter til kroner og øre. Det er kompliceret, men vi har benyttet os af internationalt anerkendte metoder og trukket på den ekspertise, vi har herhjemme.

Ved global opvarmning har vi benyttet en omfattende nylig spørgeundersøgelse blandt et stort antal internationale eksperter i klimaforandringer, hvor man har bedt dem om at vurdere omkostningerne ved den globale opvarmning. Den vurdering har vi brugt til at opgøre omkostningerne for Danmark. Vi har brugt ekspertvurderinger, fordi det er virkelig komplekst, og der er mange typer af skader ved klimaforandringerne.

Hvis vi så snakker vandmiljøforurening eller biodiversitet, der bruger vi en avanceret spørgeskemateknik, der siger noget om, hvor meget borgerne er villige til at betale f.eks. via skattebilletten for et bedre vandmiljø, eller for at redde vores truede arter.”

Kan man få et retvisende svar på det?

”Det er noget, som miljøøkonomer har arbejdet med i årtier, altså at udvikle spørgeteknikker. Man giver nogle relevante informationer om det konkrete miljøproblem. Det kunne være et konkret tiltag i en kommune, som sikrer et renere vandmiljø. Hvor meget mere i skat vil du være villig til at betale for det? Så man prøver at få folk til at forestille sig, at de som borgere i et demokrati skal være med til at beslutte, hvor mange penge vi skal sætte af til det.”

Men det er vel ikke sikkert, at det folk svarer har noget at gøre med den reelle værdi?

”Det kommer an på, hvad man mener med ”den reelle værdi”. Vi lever i et demokratisk samfund, hvor det i sidste ende er borgerne, der skal bestemme, hvor meget vi som samfund vil betale for at få et bedre miljø. Borgernes beta-

“

Hvis man helt opgiver at værdisætte de ting, der ikke omsættes i markedet, såsom natur og biodiversitet, så risikerer man, at det bliver nedprioriteret i den politiske proces, for så glemmer man netop, at det har en værdi.

Peter Birch Sørensen,
økonomiprofessor

lingsvilje er relevant information for politikerne, der på vores vegne skal fastlægge miljøpolitikken.”

Hvordan spørger man ind til truede arter og biodiversitet?

”Der har man sagt, at hvis vi udlægger nogle urørte skovarealer, så kan vi sikre, at så og så mange truede arter overlever. Og så har man spurgt, hvor meget borgerne er villige til at betale for det. Man har altså ikke spurgt ind til hver enkelt art. Danskerne er ret bekymrede for tab af biodiversitet. Det

kan vi se ved, at de faktisk er villige til at betale ganske meget. Der er mange truede arter, så det er ikke et astronomisk beløb per truet art, vi snakker om. Det er faktisk knap 30 kroner. Men når vi lægger det hele sammen, er det 60 mia. kroner om året. Biodiversitet er den største post, når vi spørger danskerne, hvad de vil betale for forskellige miljøproblemer. Der er et positivt budskab i, at der er vilje til at give afkald på nogle materielle goder for at beskytte miljøet og biodiversiteten.”

Nogle mener, at det er kunstigt at sætte en pris på naturens værdi. Hvorfor forsøger I alligevel at gøre det?

”Det er vigtigt at sige, at vi ikke beder folk om at sætte værdi på naturen i sin helhed. Naturen har jo uendelig værdi for os, for hvis ikke den var der, så var vi her heller ikke. Vi beder folk om at tage stilling til, hvad de vil betale for en konkret ændring i miljøtilstanden. Det giver mere mening. Hvis man helt opgiver at værdisætte de ting, der ikke omsættes i markedet, såsom natur og biodiversitet, så risikerer man, at det bliver nedprioriteret i den politiske proces, for så glemmer man netop, at det har en værdi. Miljøet har så stor betydning for, at vi har en velfungerende økonomi og i det hele taget et godt liv. Det kan vi ikke have, hvis vi smadrer naturen.” ■

VILD
VILJE

Fakta

Peter Birch Sørensen: Professor i økonomi ved Københavns Universitet. Tidligere overvismand. Formand for Klimarådet i 2014-2018.

Hvad er BNP?: BNP, eller bruttonationalproduktet, er et mål for landets økonomiske værditilvækst. Det beregnes ved at lægge værdien af alle varer og tjenester sammen over et år og trække værdien af de anvendte råstoffer fra.

Hvad er grønt BNP?: Det grønne BNP viser, hvad Danmarks BNP ville være, hvis man regnede påvirkning af miljøet med.

NATURGUIDES

Ud i naturen

FOTO: UNSPLASH.COM

FUGLEAPP

Med appen 'DOFs Fuglebog' får du hjælp til at genkende fuglearterne og få styr på, hvad det er for en fugl, du har set. I appen kan du se billeder, høre fuglestemmer og læse om fuglenes biologi eller krydse af og holde øje med, hvilke fugle du allerede har set eller hørt.

📍 Find flere gode naturapps i vores guide på merkur.dk/naturapps

FOTO: NATURSTYRELSEN

NATURTURE

Vil du hellere have en rigtig guide med ud i naturen, så er der mange muligheder for at komme med på en guidet tur. Her får du en masse ny viden og spændende historier om planter og dyr. Du kan f.eks. komme på guidede ture i nationalparkerne eller med de forskellige naturforeninger.

📍 Vi har samlet en oversigt på merkur.dk/naturture

DOKUMENTAR

Natur på film

FOTO: PLAY.TV2.DK

DEN VILDE NATUR

I fire år har dokumentaristen Phie Ambo fulgt et stort 'rewilding'-projekt i Hammer Bakker. Her skal et stort område med produktionskov omdannes til vild natur. Men hvor vildt må det blive? Det er der delte meninger om. Filmen 'Organiseret Vildskab' handler om, hvordan vi kan redde stumperne af den danske natur.

📍 Filmen kan ses på TV 2 Play.

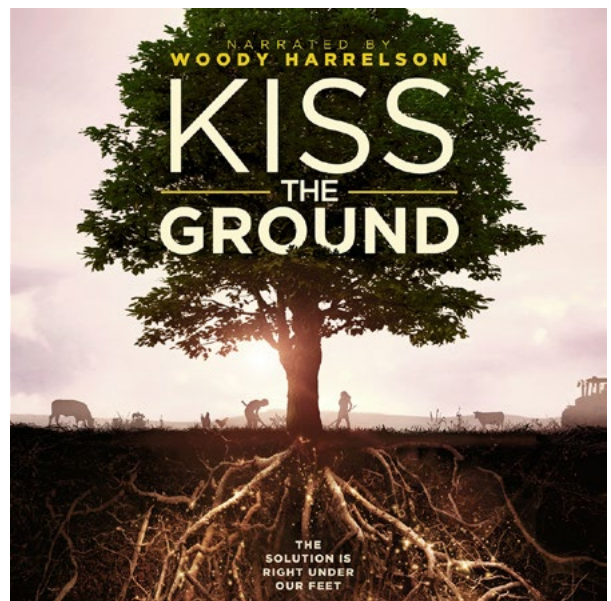

FOTO: KISSTHEGROUNDMOVIE.COM

JORDENS FANTASTISKE EGENSKABER

Kan det tænkes, at løsningen på klimakrisen ligger lige under vores fødder? At jorden spiller en vigtig rolle for hele CO2-regnskabet? Det mener organisationen bag filmen 'Kiss the Ground', som med skuespilleren Woody Harrelson som guide tager seeren med på en fascinerende rejse ud på landet i USA – og ned i jorden. Vi møder bl.a. fortalere for det regenerative landbrug og hører om jordbundens kæmpe potentiale.

📍 Filmen kan ses på Netflix.

KIRSEBÆR-TAKVINGE
DAGSSOMMERFUGLE

OMIAMIMA MOLLINA
SNUDEBILDER

OMONADUS BIFASCIATUS
BILDER

LILLE TANG-GULDSMED
GULDSMEDE

MOSE-SKYGGEBILLE
BILDER

FJELD-BLODDJELAV
LAVER

POLYGON-UGLE
NATSOMMERFUGLE

BITTERMÆLK-GYVEL-KVÆLER
KARPLANTER

NORDISK MOSESVRIRRE-FLUE
SVIRREFLUER

TANDLØS FUREHÆTTE
MOSSER

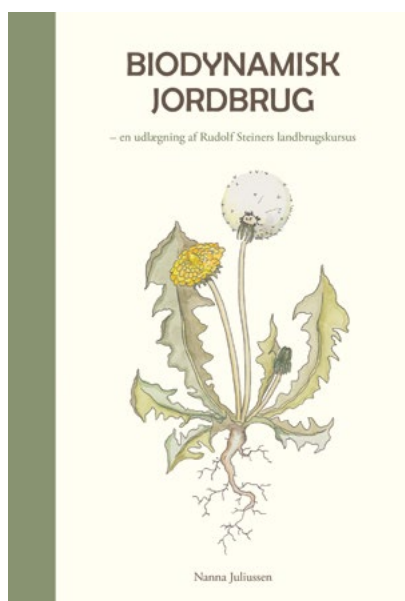
ROGERS FUREHÆTTE
MOSSER

NORDISK FUREHÆTTE
MOSSER

BOGANBEFALING

Ny guide til biodynamik

Af Klaus Loehr-Petersen

Livskræfter, biodiversitet og sammenhænge mellem jord, planter, dyr, mennesker og natur – det er grundlæggende elementer i den biodynamiske dyrkningsform. Den bygger på Rudolf Steiners foredrag, der stadig her næsten 100 år efter er en stor inspirationskilde til udvikling af jordbruget ud over det økologiske niveau. Foredragene, kaldet Landbrugskurset, er ikke let læsning, men takket være en ny, bearbejdet udgave i et mere nutidigt sprog kan flere få glæde af Steiners beskrivelser af, hvad biologisk mangfoldighed, husdyr, kompost, præparater og naturelementer i et landbrug betyder for dets sundhed og for kvaliteten af de fødevarer, det producerer. Bogen er skrevet af Nanna Juliussen og hedder 'Biodynamisk Jordbrug – en udlægning af Rudolf Steiners landbrugskursus'. Den er rigt illustreret med forfatterens tegninger og er udgivet af Skriveforlaget i 2023.

BOGANBEFALING

Hvad er dit natursyn?

Debatten om hvad vi vil med vores natur kan indimellem godt blive ophedet, og det skyldes ofte, at forskellige natursyn tørner sammen. I antologien 'Hvilken natur? En antologi om natursyn og natur i Danmark' kan du blive klogere på dit eget og andres natursyn. I bogens kapitler kommer en række toneangivende aktører og eksperter til orde. De belyser naturen fra forskellige faglige perspektiver og kommer bl.a. omkring biodiversitet, rewilding, naturæstetik, etik og meget mere. En god grundbog, der kan gøre det nemmere at forstå hinanden, når debatten raser. Bogen er udgivet af Biologiforbundet i 2021 og redigeret af Anne Katrine Gjerløff og Karsten Elmose Vad.

PODCAST

Natur og landbrug

Hvordan forvalter vi jorden? Skal landbruget være regenerativt eller pløjefrit, og hvad sker der, når vi dyrker grøntsager i højhuse til gavn for klimaet? Der er masser af nye og gamle metoder til at skabe et landbrug, der er mere i balance med klimaet og naturen - og lige så mange holdninger til, hvad der er bedst. I podcastserien 'Landbrugets natur og arkitektur' fokuserer hvert afsnit på et nyt emne, og vi møder de mennesker, der arbejder for at skabe bæredygtighed i landbruget. Serien er støttet af Merkur Fonden, og kan høres online. Gå ind på den2radio.dk og søg på seriens titel.

OTIO- RHYNCHUS NODOSUS	OXYETHIRA FRICI	OXYETHIRA TRISTELLA	RETTANDET HÅRMUND	HYRDEUGLE	BRED BLOMSTER- BUK	FIREPLETTET BLOMSTER- BUK	GRYN- FILTLAV	BLÅGRÅ FILTLAV	SVALEHALE	BRUN SNUDEUGLE	PARDOSA DANICA
SNUDEBILLER	VÅRFLUER	VÅRFLUER	MOSSER	NATSOMMERFUGLE	TRÆBUKKE	TRÆBUKKE	LAVER	LAVER	DAGSOMMERFUGLE	NATSOMMERFUGLE	EDDERKOPPER
+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+

URØRT SKOV

Vi kan få mere biodiversitet – hvis vi vil

I Gribskov får naturen hjælp til at blive vild igen. Her er man nemlig i gang med at etablere urørt skov og en kommende naturnationalpark. Men hvis biodiversiteten i Danmark skal sikres for fremtiden, skal der være endnu flere vilde områder, hvor sjældne arter kan boltre sig.

Af Jacob Kildetoft Schultz
Fotos: Naturstyrelsen

I Gribskov myldrer det med sjældne insekter, svampe og planter i skov og moser.

"Det er superberigende at se, hvordan skoven udvikler sig," siger Anna Thormann, der er chefkonsulent hos Naturstyrelsen i Gribskov. "Vi kan se, at når alle de spændende moseplanter kommer tilbage, så kommer alle de spændende insekter, som gerne vil have lys og varme. Og det går ret hurtigt. Så vi kan se, at vi har fået restaureret nogle af de her systemer," fortsætter hun.

Anna Thormann, der er uddannet forstkandidat, har arbejdet med økologisk restaurering de sidste mange år, blandt andet i Gribskov.

Gribskov var oprindeligt karakteriseret ved mange vådområder. I 1857 var andelen af søer og vådområder ca. 25

procent. Men efter århundreders dræning var andelen af vådområder i 1990 reduceret til 3 procent. I de seneste årtier er en betydelig del af vådområderne blevet genskabt, så nær ved 10 procent af Gribskov i dag udgøres af vådområder og søer. Naturstyrelsen har sløjet mange af de over 600 kilometer grøfter, der var anlagt for at få tør jord til at dyrke træer på.

"De grøfter, vores forfædre har gravet, er vi simpelthen ved at lukke til. Og det gør, at mange vådområder, både søer, moser og sumpe, lige så stille er ved at komme igen. Og det går ret hurtigt," siger Anna Thormann og understreger vigtigheden af, at levestederne har en god kvalitet.

Området er et af Danmarks vigtigste hotspots for biodiversitet knyttet til skov. Her findes talrige dyr, planter og svampe – både almindelige, sjældne og globalt truede. Nogle af arterne findes her, som det eneste sted i landet. Her er desuden en af landets største fritlevende dåvildtbestande, ynglende fiskeørn og havørn.

Godt men ikke godt nok

Men selvom der sker en positiv udvikling i Gribskov, er det langt fra nok til at løse biodiversitetskrisen i Danmark.

I november sidste år udkom regeringens uafhængige ekspertorgan, Biodiversitetsrådet, med deres første rapport: 'Fra tab til fremgang'. Her tager de temperaturen på indsatsen for biodiversiteten i Danmark. De konklude-

rer bl.a., at tabet af biodiversitet ikke er stoppet, og at biodiversiteten fortsat er under stort pres i Danmark.

De skriver, at de initiativer, der allerede er sat i gang, vil bidrage positivt til at forbedre biodiversiteten. I 2020 afsatte folkettingen nemlig 888 mio. kroner med den såkaldte natur- og biodiversitetspakke til blandt andet mere urørt skov og etableringen af 15 naturnationalparker. Men selvom disse initiativer bidrager positivt, er de "utilstrækkelige i forhold til at vende tabet af biodiversitet i Danmark til fremgang." Det der er brug for er: "Mere plads med mere kvalitet, som er mere beskyttet," lyder det i rapporten.

Forperson for Biodiversitetsrådet er Signe Norman, professor i biologi ved Aarhus Universitet. Hun siger:

"Der, hvor vi har et håb om, at udviklingen vender, det er i naturnationalparkerne, de urørte skove og nogle af de arealer, der er ejet af naturfonde. Det er der, hvor vi kan se, at der bliver lavet nok plads, og hvor vi forventer en naturkvalitet, der understøtter biodiversiteten på lang sigt."

Hvis biodiversitetskrisen skal løses, er det nødvendigt, at større områder i Danmark bliver ændret fra at producere ressourcer til forbrug til at producere biodiversitet, mener hun.

"Biodiversitetskrisen kan løses. Det handler om, at vi alle bliver nødt til at ændre den måde, vi forbruger ressourcer på. Og hvis vi gør det, kan vi bruge vores arealer til natur i stedet for land-

Urørt skov

Er skove, hvor skovdriften er ophørt, og som med tiden får mange gamle træer, døde stammer og en stor biodiversitet. Det giver plads til nye levesteder for fugle, insekter, svampe, mosser og planter – alt det, der giver skovene liv. *Kilde: Miljøministeriet*

Naturnationalparker

Er større sammenhængende naturområder uden skov- og landbrugsproduktion, der skal forvaltes med natur og biodiversitet som hovedhensyn. Der kan udsættes store planteædende pattedyr, som skal være med til at skabe grundlaget for en vildere natur med flere levesteder for dyr og planter. *Kilde: Naturstyrelsen*

brug og skovdrift. Man kan ikke få både højt forbrug og biodiversitet, men man får jo noget, der har en anden værdi. Men det tager tid at vænne sig til, at det nye, man får, er lige så værdifuldt eller måske bedre,” siger Signe Norman.

Naturnationalparkerne lader dog vente på sig. De to første (blandt andet området i Gribskov) skulle åbne sidste år. Men en klagesag har sat åbningen på pause.

Urørt skov rykker

Et af lyspunkterne, ifølge Biodiversitetsrådet, er altså den urørte skov. Efter planen skal den fylde 75.000 hektar i det ganske danske land. I Gribskov er området 5.205 hektar.

Anna Thormann beskriver det, som det første store skridt mod at genoprette skoven og bringe den tilbage til sin naturlige tilstand. Vores skove har været intensivt dyrket i århundreder,

og der er lang vej til en vild og uberørt skov med naturlig dynamik.

”For at genoprette skoven rydder vi op, fælder oversøiske træarter, skaber lysninger, sørger for en blanding af unge og gamle træer og sikrer, at der er døde træer til mere dødt ved,” fortæller hun. Dødt ved er en betegnelse for dødt træ, der får lov at ligge eller stå og blive nedbrudt i skoven, og det er vigtigt for især svampe og insekter, men også for fugle.

”Det er et stort menukort og mange levesteder til dyr, planter og svampe, vi skal stille til rådighed i skoven,” forklarer Anna Thormann.

Hun fortæller om en sjælden billeart, der kun lever i store døde egetræer i Gribskov. Tidligere fjernede man de døde træer. Nu sørger Naturstyrelsen for, at der er flere af dem, så billerne har mulighed for at brede sig til de nye levesteder.

”Selvom man ikke kan fremtrylle sjældne arter, kan vi forsøge at sikre, at

der er levesteder til de sjældne arter, der allerede er til stede. Og så håber jeg, at de sjældne arter er lige så begejstrede for arbejdet med at genoprette skoven, som jeg er,” siger chefkonsulenten.

Signe Norman forklarer, hvordan man bedst hjælper de sjældne arter:

”For at beskytte biodiversiteten er det virkelig vigtigt, at arealerne er beskyttet, der hvor arterne er. Fordi når de først forsvinder, så er det meget svært at genskabe,” siger biologiprofessoren.

Og her er det nødvendigt at have det langsigtede perspektiv for øje. Biodiversitetsrådet skriver, at den nuværende indsats på op mod 75.000 hektar urørt skov vil have en betydelig positiv biodiversitetseffekt, når skovene er fuldt udviklet om mindst 100 år. Men allerede nu flytter sjældne arter ind i skovridernes genetablerede vådområder og moser, og det er et skridt i den rigtige retning. ■

KØLLE-
GALLE-
SVIRREFLUE
SVIRREFLUE

RØDBRUN
LÆDERLAV
LAV

PLATYEDRA
SUBCINEREA
NATSOMMERFUGLE

NORDISK
LAPPEDYKKER
FUGLE

PUNKT-
STRIBET
JORDLØBER
LOBEBILLER

POLYBLASTIA
PHILAEA
LAV

POLYCHIDIUM
MUSCICOLA
LAV

STRAND-
PILEURT
KARPLANTER

SPÆTTET
STENUGLE
NATSOMMERFUGLE

PALPE-
SNUDEUGLE
NATSOMMERFUGLE

HVID
FERSKVANDS-
TANGLOPPE
PUNGREIER
OG TANGLOPPER

HER ARBEJDER DINE PENGE

FOTO: LOOP ARCHITECTS OG RAVN ARKITEKTUR

MILJØ OG ENERGI

Ekolab

Ingeniørvirksomheden Ekolab har med et fundament tungt støbt i bæredygtighed, indeklima og vedvarende energi sat værdierne i højsædet i deres rådgivning. Ingeniørerne arbejder helhedsorienteret og forsøger i hver opgave at trække så mange perspektiver ind som muligt, så komfort, energi- og miljørigtige løsninger kan gå hånd i hånd. Udover at bistå realiseringen af fremtidige projekter, er de også med til at bæredygtigheds certificere alle slags bygninger og byområder, og sikrer bygningers effektivitet i driften igennem kvalitetsstyringsprocesser.

🌐 www.ekolab.dk

MENNESKER OG SUNDHED

Den selvejende institution

Askov Møllehus

På en gammel møllegård fra 1765 ligger Askov Møllehus – et bo- og arbejdssted for mennesker med forskellige psykiatriske problemstillinger. Møllegården i de smukke, landlige omgivelser mellem Næstved og Tappernøje danner en idyllisk ramme for den daglige drift, som beboerne tager del i efter den enkeltes evner og formåen. Hvert halve år forpligter beboerne sig til enten at arbejde i have- og dyrehold, i køkkenet, med rengøring eller i det kreative værksted. Ideen er at give beboerne en struktureret og meningsfuld dagligdag, og den rette pædagogiske indsats, som kan hjælpe dem med at komme sig og komme videre i livet.

🌐 www.askovmollehus.dk

FOTO: ANDRE TAISSIN, UNSPLASH.COM

UDDANNELSE OG KULTUR

Landsorganisationen Danske Daginstitutioner

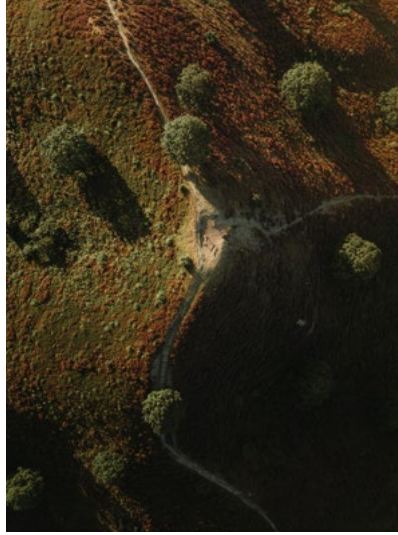
Landsorganisationen Danske Daginstitutioner (LDD) har siden 1968 lettet det administrative arbejde for selvejende og private institutioner i Danmark. LDD's formål er at fremme den selvejende institutionsform ved at hjælpe med både etablering og drift af såvel nye som eksisterende institutioner. LDD tilbyder derfor en bred vifte af services indenfor administration: økonomi og regnskab, personaleadministration og HR, pædagogisk konsulenttjeneste og it-support. Men organisationen ønsker samtidig at sikre en høj grad af forældreindflydelse og selvforvaltning lokalt i medlemsinstitutionerne.

🌐 www.danskedaginstitutioner.dk

FOTO: ASKOV MØLLEHUS

MOS-GRYNKANT-LAV LAV	PSOROMA PALEACEUM LAV	PSYLLIODES HYOSCYAMI BLADBILLER	ALMINDELIG LOPPEURT KARPLANTER	HVIDPLETTET LUNGEURT KARPLANTER	PYRENOOPSIS IMPOLITA LAV	HASSEL-KÆRNELAV LAV	KLIPPE-VATLAV LAV	SMÅFRUGTET BØRSTEMOS MOSSE	LUND-RANUNKEL KARPLANTER	HUSROTTE PATTEDYR	SKOV-SNABEL-SVIRREFLUE SVIRREFLUE
+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+

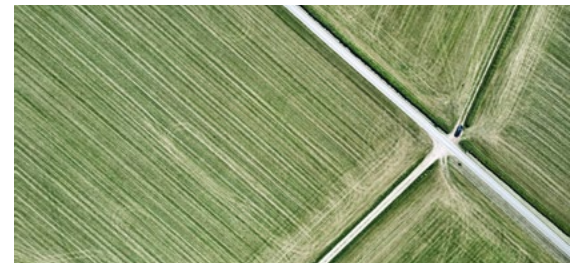
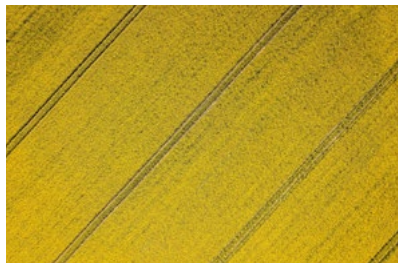
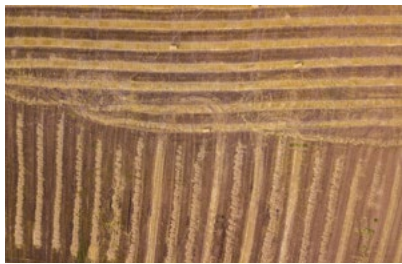

ALLE FOTOS: UNSPLASH.COM

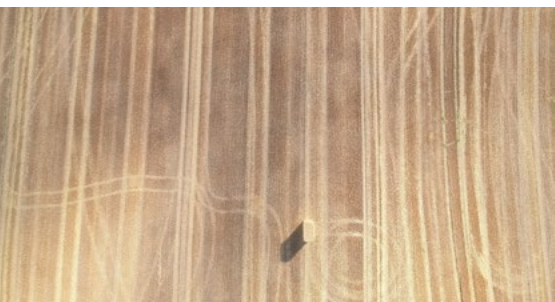
PLADSMANGEL

Danmark trænger til endnu en jordreform

Der er hård kamp om pladsen i Danmark. Mere plads til vild natur kræver derfor en samlet vision for, hvad vi vil med vores arealer. En politisk reform kan være løsningen.

Af Rasmus Thirup Beck

Der var engang, hvor nye rammer for, hvordan vi overordnet skal bruge vores plads her i Danmark, primært handlede om at få mere jord at pløje. I dag bliver det nødt til at handle om, hvordan man får ploven op af jorden igen.

I Danmark har vi haft tre såkaldte jordreformer, altså politiske tiltag, der ændrer jordejerskab, for eksempel gennem konfiskation og udstykning. De har alle handlet om at få mere ud af vores landbrug. Derfor uddelte man jord til bønder, der rykkede ud af landsbyerne for at dyrke landbrug lokalt. Det var helt tilbage i 1700-tallet og igen i 1919. I 1970'erne lempede man beskyttelsen af landskabet til fordel for de mange nye heltidslandbrug.

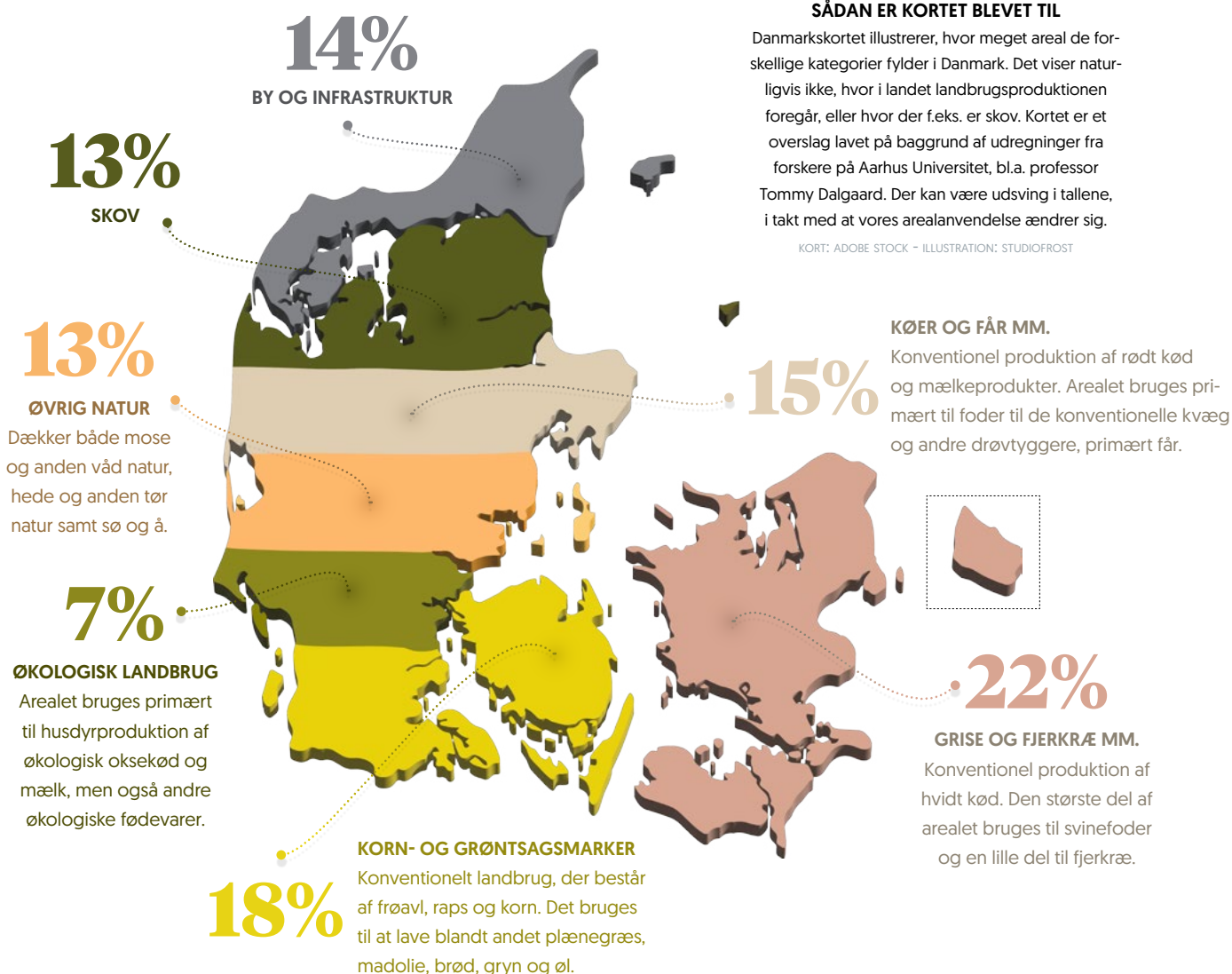
Siden har ordet jordreform samlet støv i rigsarkiver og på universiteternes historieafdelinger.

Men pludselig er begrebet begyndt at dukke op igen. Blandt forskere, politikere, NGO'er og foreninger. I dag er det bare den modsatte bevægelse, de råber på: færre arealer med intensivt landbrug og mere plads til bl.a. naturen.

En af disse stemmer er Tommy Dalgaard, der er professor på Aarhus Universitets Institut for Agroøkologi, hvor han leder sektionen 'Jordbrugssystemer og Bæredygtighed'. Han har både forsket i jordreformer og blandet sig i den mere folkelige diskussion med flere debatindlæg i medier sammen med andre professorer fra Københavns og Aalborg Universiteter. Han ser behovet som helt indlysende, forklarer han over telefonen:

“Der er rigtig mange agendaer i dag. Mere natur, mere vedvarende energi, mere økologi, flere bioafgrøder, plads

“

Vi ser større centralisering af jordejerskab, meget større bedrifter, stor opkøbsaktivitet fra kapitalfonde og store skift i arealbrug. Der bliver simpelthen færre ejere af landet.

Tommy Dalgaard, professor på Aarhus Universitets Institut for Agroøkologi

til Power-to-X. De dagsordener står i konkurrence med hinanden, og hvis den konkurrence ikke bliver rammesat, så misser vi en mulighed for at præge den udvikling, der er i gang.”

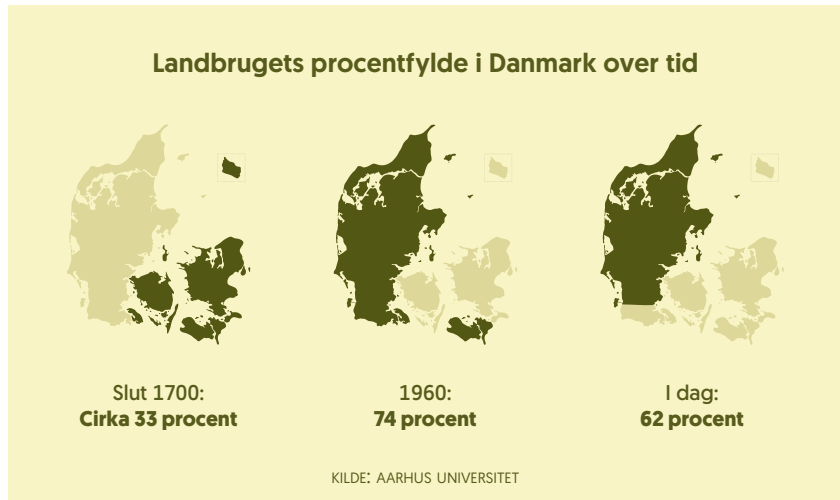
De sidste tre ord er vigtige. Jordreformen af Danmark er faktisk i gang, og har været det løbende i årtier, fordi vi er så dynamisk et land rent jordejermæssigt. Udskiftningen af landet sker bare fragmenteret og uden statslig styring. De senere år er dog alligevel bemærkelsesværdige, siger professoren:

“Der er et opbrud i gang. Vi ser større centralisering af jordejerskab, meget

større bedrifter, stor opkøbsaktivitet fra kapitalfonde og store skift i arealbrug. Der bliver simpelthen færre ejere af landet. Vi nærmer os kvotekongeproblematikken, som er kendt fra fiskeriet.”

Behovet for en bred, national arealstrategi er også på radaren i den grønne tænketank CONCITO. De tager det så alvorligt, at de har oprettet et særskilt projekt, ‘Fremtidens arealanvendelse’, som skal bidrage med viden og forståelse af de mange komplekse valg og dilemmaer. Manden med ansvaret for det er programchef Peter Norn, og han gentager de fleste af Dalgaards pointer -

SCHAERERIA CINEREORUFA LAVER	SKRIFT- SKURVELAVS- KURVELAV LAVER	STILKØJET KRANSTÆGE IÆBMUNDEDE	SKLEROPHORA PALLIDA LAVER	DEKORERET DUSKMALER NARSOMMERFUGLE	SCYTIINIUM PALMATUM LAVER	SCYTIINIUM TENUISSI- MUM LAVER	SCYTIINIUM TERETIU- SCULUM LAVER	SIPHLO- NURUS LACUSTRIS DOGNFLUER	SMARAGDINA AURITA BLADBILLER	SMICRONYX COECUS SNUDEBILLER
+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+

“

Vi behøver ikke kigge mere end 10-15 år frem før der bliver en meget høj efterspørgsel på god landbrugsjord. Den grønne omstilling vil skabe en mangel på biomasse.

Søren Møller, Formand for initiativet Fremtidens bæredygtige landskaber

også den med, at udviklingen er fragmentarisk og uden ramme.

“Tiden er løbet fra, at vi laver småjusteringer,” siger han.

Tænk nu langsigtet

Også foreningen Realdania, hvis formål er arbejdet for at “skabe livskvalitet for alle gennem det byggede miljø”, har for mange år siden erkendt, at fordelingen af det ikke-byggede miljø også er vigtig. Fra 2014 til 1. januar i år finansierede de således handletanken ‘Fremtidens bæredygtige landskaber’, hvis bærende drivkraft netop var en jordreform. Formanden for initiativet var Søren Møller,

der i dag lever af andet bestyrelsesarbejde, og han er meget enig med Tommy Dalgaard’s behovsanalyse.

“Der er rigtigt mange arealbehov i Danmark, og lige nu løber de behov imod hinanden”.

Han har også nogle bud på, hvorfor den politiske jordreform ikke kommer. Den var ellers eksplicit en del af regeringsgrundlaget i S-regeringen – og den er også implicit til stede i det nuværende regeringsgrundlag i form af nogle brede formuleringer.

Men ifølge Søren Møller er selve det politiske system simpelthen ikke gearret til at håndtere en samtænkning af mange behov. Departementerne og ordførerskaberne er skruet sammen, så de kun tager sig af deres respektive områder – landbrug, miljø, grøn energi, natur og så videre.

“Og det støder sammen ude i landskabet,” som Søren Møller siger.

Peter Norn tegner CONCITO’s anbefaling for det nødvendige politiske arbejde op:

“Et princip, vi godt kunne tænke os kom med, er: Alle arealer skal i spil. Ingen undtagelser.”

Det er voldsomt. Det ville nok skabe en del furor?

“Ja. Men det er også nødvendigt.”
Andreas Norn og Søren Møller er

enige om, at det bør være muligt at lave en tværgående indsats, hvor man sætter en ramme for indsatserne i de forskellige ministerier. Sidstnævnte mener faktisk, at der ikke er nogen vej udenom:

“Det forudsiger jeg vil ske i løbet af få år, for der er behov for bedre rammer for de ændringer, der skal ske ude i landskabet”, fortsætter han.

Søren Møller har to overordnede anbefalinger til dette arbejde: Tænk langsigtet og tænk flere formål oven i hinanden.

Den igangværende massive udrulning af store markbaserede solcelleanlæg i Danmark er et godt eksempel på, at man ikke nødvendigvis har tænkt fremad. Grøn energi nyder rigtig meget opmærksomhed lige nu, og ude i landet bemærker man hurtigt de mange store solcelleanlæg, der skyder op, typisk på tidligere landbrugsjord.

“Men vi behøver ikke kigge mere end 10-15 år frem, før der bliver en meget høj efterspørgsel på god landbrugsjord. Den grønne omstilling vil skabe en mangel på biomasse. Så er det måske ikke så smart at udtage det til fordel for eksempelvis solcelleanlæg,” konstaterer Søren Møller og tilføjer:

“Man tænker slet ikke langsigtet og strategisk, og det er noget af det, der bekymrer mig allermost.”

Dobbelt værdi

Søren Møllers anden anbefaling er Tommy Dalgaard også enig i. Vi må og skal blive bedre til at benytte vores begrænsede plads til mere end én ting ad gangen. Altså det man kalder "multiventet jordbrug" eller "multifunktion". Nogle gange er det lige til. Fødevededyrkning under vindmøller er for eksempel helt oplagt og sker i stor stil. Det samme gælder solcelleanlæg og hensyn til biodiversitet.

Men andre koblinger er sværere. Kan man dyrke fødevarer mellem solcellepåner er for eksempel stadig til diskussion, og biologerne er på ingen måde overbeviste om, at såkaldt klimaskov – det nye ord for plantager, der nu både plantes for at skabe CO2-lagring og bæredygtigt byggemateriale – også kan skabe mere biodiversitet. De er, som biolog Hans Henrik Bruun, der er lektor på Københavns Universitet har udtalt, ikke stort anderledes end rapsmarker.

Søren Møller siger: "Man kan også kigge på det her med spørgsmålet: Hvad er det, der skaber pengemæssig værdi? Noget kan skabe værdi for en jordejer, og noget kan skabe værdi for samfundet. Biodiversitet skaber værdi for samfundet, men grøn energi skaber for begge, og det er nok en god grund til, at der er mere pres på opstilling af solceller end projekter for biodiversitet."

Og det er lige præcis det, en jordreform skal gøre: Sikre, at der er fokus på, hvad der skaber værdi på lang sigt og

skabe samspil mellem statslige og private investeringer.

"Der skal sættes nogle rammer fra staten – krav om at eksempelvis ti procent af en jordejers areal skal tilgodes biodiversitet," siger Søren Møller.

Mere af hvad - mindre af hvad?

Hverken Søren Møller eller Tommy Dalgaard er dog glade for at sætte præcise procenter på, hvordan arealfordelingen i Danmark så bør være efter en jordreform. Det må bero på de politiske ønsker. De kan dog godt se nogle retninger, en jordreform bør trække i.

Tommy Dalgaard, er det rimeligt at sige, at de foregående jordreformer i Danmark har handlet om at få mere landbrug?

"Ja."

Skal en ny reform så handle om, at vi skal have mindre landbrug?

"Ja, men vi skal både udtage den rigtige landbrugsjord, og samtidig omstille landbruget på resten af arealet."

Et godt udgangspunkt for en jordreform ser Tommy Dalgaard i den ellers så iøjnefaldende alliance mellem Landbrug & Fødevarer og Danmarks Naturfredningsforening. For fire år siden gik de sammen om et forslag om at udtage 100.000 hektar landbrugsjord, særligt lavbundslande og ådale, for på den måde både at hindre CO2-udslip fra landbruget og sikre plads til både natur og vedvarende energi.

En jordreform skal bare være langt mere omfattende, siger Tommy Dalgaard, der henviser til, hvor svært det kan være at udtage en hel ådal under de nuværende forudsætninger.

"Selv i mindre områder af en ådal kan der i dag være måske 80 jordejere med forskellige ønsker til deres jord, og selv hvis man kan få alle med i en jordfordeling, så tager det virkelig lang tid," siger han og fortsætter:

"Det er en anden god grund til behovet for en jordreform. Den kan sætte tempo på." ■

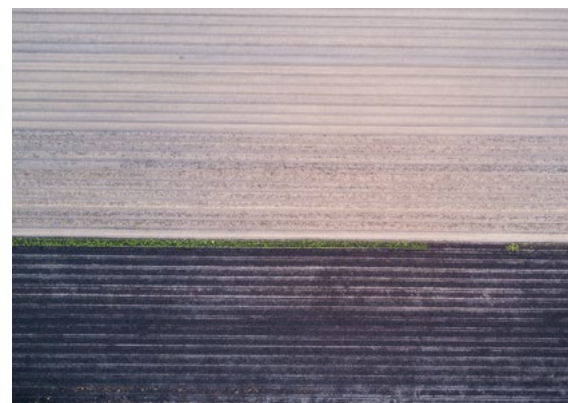

Noget kan skabe værdi for en jordejer, og noget kan skabe værdi for samfundet. Biodiversitet skaber værdi for samfundet, men grøn energi skaber for begge, og det er nok en god grund til, at der er mere pres på opstilling af solceller end projekter for biodiversitet.

Søren Møller, Formand for initiativet Fremtidens bæredygtige landskaber

KILDE: AARHUS UNIVERSITET

EGEGLAS-SVÆRMER NATSOMMERFUGLE	SYNCOPTOMA VINELLA NATSOMMERFUGLE	INDIGO-SKORPE SVAMPE	THAMIOCOLUS SAHLBERGI SNUDEBILLER	THELENELLA MUSCORUM VAR. OCTO-SPORA LAVER	THELIDIDIUM STEN-HAMMARI LAVER	THELIDIDIUM SUBCATA-RACTARUM LAVER	HØRBLADET NÅLEBÆGER KARPLANTER	TOMICUS MINOR SNUDEBILLER	BLÅGRÅ BLÆRELAV LAVER	SYL-TRANEHALS-MOS MOSSER	RUST-SMASKIVE-LAV LAVER
-----------------------------------	--------------------------------------	-------------------------	--------------------------------------	--	-----------------------------------	---------------------------------------	-----------------------------------	------------------------------	--------------------------	-----------------------------	----------------------------

Merkurs højdepunkter 2022

IMAGEMÅLING

Klimabank nr. 1

Merkur indtog i 2022 førstepladsen i en analyse af hvilken bank, der er den mest troværdige klimaaktør.

I Merkurs årsrapport er der et helt kapitel dedikeret til vores arbejde for bæredygtighed og socialt ansvar. Her ser du nogle af højdepunkterne fra kapitlet. Læs mere: merkur.dk/arsrapport-2022

AFTRYK

CO2-neutral på egne aktiviteter

På Merkurs egne aktiviteter kan vi kalde os CO2-neutrale, fordi vi har fortrængt og absorberet mere CO2e, end vi har udledt.

LIGESTILLING

50/50 kønsfordeling i lederstillinger

Merkur ønsker diversitet i sammensætningen og rekruttering af medarbejdere. Køn er bare en af indsatserne. Derfor arbejder vi målrettet på forskellighed på tværs af køn, oprindelse, alder, uddannelse, mv.

STOLTHED

96% stolte medarbejdere

Merkur gennemførte i 2022 en medarbejder-tilfredshedsundersøgelse, som bl.a. viste, at 96 procent af andelskassens medarbejdere er stolte af deres arbejde.

LADESTANDERE

413% stigning i strøm leveret til opladning af el-biler

Merkur Klimafond har etableret offentligt tilgængelige lade-standere i byområder. I 2022 har Klimafonden oplevet en markant stigning ift. 2021 i strøm leveret til opladninger.

TRANSPORTPOLITIK

56% nedbragt CO2e på egne aktiviteter ift. 2019

Vi har i Merkur en skarp indkøbspolitik, og har indført CO2e budgetter for de medarbejdere, der bruger erhvervstransport for at reducere vores aftryk på kloden.

MÅLSÆTNING

Netto-nul i 2035

Hvor andre typisk arbejder med 2050-målsætninger, har Merkur sat sig en ambitiøs målsætning om at være CO2-neutral i 2035, både på det vi selv udleder og på vores indirekte emissioner. Vores delmål lyder på 75 procent reduktion i 2030.

SKÆLTORBIST TORBISTER	VERRUCARIA FLENSBUR- GENSIS LAVR	VERRUCARIA FUSCONI- GRESCENS LAVR	VERRUCARIA HIASCENS LAVR	VERRUCARIA OBSCURA LAVR	VERRUCARIA POLYSTICTA LAVR	ELMEBILLE BLADBILLE	TRAPEZ- GLANSUGLE NATSOMMERFUGLE	XYLARIA DIGITATA SVAMPE	SKABIOSE- KØLLE- SVÆRMER NATSOMMERFUGLE	HERTELIDEA BOTRYOSA LAVR
+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+

“

Biodiversiteten er verdens skatkammer. Det er alt fra græsstrå til fugle, elefanter, svampe og regnorme, mikrober i jorden og det lav, der vokser på stenene. Alt simpelthen. Hvis vi tager én lille art ud, så rykker det på hele naturens livscyklus.

National Geographic-fotograferne Helle og Uri Løvevild Golman har fotograferet verdens sidste vilde natur. Nu opkøber de jord i Colombia for at genskabe oprindelig skov og give plads til sjældne arter.

© Læs deres historie på side 16-21.